

УДК 911.3: 338.48:688.78

Орлова Марія Леонідівна,
кандидат географічних наук

Одеська національна академія харчових
технологій, м. Одеса, Україна
e-mail: vassianovka@mail.ru

УКРАЇНСЬКІ АУТЕНТИЧНІ ТУРИСТИЧНІ СУВЕНІРИ: ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Об'єктом даного дослідження виступають осередки народних художніх промислів України як виробники аутентичних туристичних сувенірів, *метою* – вивчення їх географії та аналіз виробничого і творчого потенціалу.

Методика дослідження: потенціал осередків народних художніх промислів оцінюється за такими критеріями – кількість майстрів, у тому числі знаних; функціонування спеціалізованих середніх та вищих навчальних закладів, де здійснюється навчання характерним для осередку видам ремесел; наявність підприємств, що виготовляють традиційні вироби.

Результати: дослідження осередків народних художніх промислів України виявило значні відмінності як у територіальній організації осередків, так і у їх потужності, яка у значній мірі визначає можливості спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у даній місцевості.

Наукова новизна: осередки народних художніх промислів України та діяльність окремих майстрів народної творчості найчастіше стають об'єктами наукових досліджень мистецтвознавців, етнологів, краєзнавців, які вивчають історію розвитку осередків, технологію виготовлення та способи декорування традиційних виробів, мистецьку діяльність народних умільців. Рідше осередки художніх промислів розглядають у якості ресурсів культурно-пізнавального туризму, проте у наукових працях осередки народних художніх промислів майже не досліджуються як виробники аутентичних туристичних сувенірів.

Практична значимість: наведена у статті сучасна інформація щодо діючих майстрів та підприємств, які займаються виробництвом унікальних виробів традиційного мистецтва, буде корисною для реалізаторів туристичної сувенірної

продукції, суб'єктів туристичної діяльності, органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері туризму.

Ключові слова: індустрія туризму, товари туристичного попиту, туристичні сувеніри, осередки народних художніх промислів.

УДК 911.3: 338.48:688.78

Орлова Мария Леонидовна,
кандидат географических наук

Одесская национальная академия
пищевых технологий, г. Одесса, Украина
e-mail: vassianovka@mail.ru

УКРАИНСЬКІЕ АУТЕНТИЧНІЕ ТУРИСТИЧЕСКІЕ СУВЕНИРИ: ПРОИЗВОДСТВО И РЕАЛИЗАЦИЯ

Объектом данного исследования выступают центры народных художественных промыслов Украины как производители аутентичных туристических сувениров, *целью* – изучение их географии и анализ производственного и творческого потенциала.

Методика исследования: потенциал центров народных художественных промыслов оценивается по таким критериям – количество мастеров, в том числе признанных; функционирование специализированных средних и высших учебных заведений, в которых ведется обучение характерным для центра видам ремесел; наличие предприятий, занимающихся изготовлением традиционных изделий.

Результаты: исследование центров народных художественных промыслов Украины выявило значительные отличия, как в территориальной организации центров, так и в их потенциале, который в значительной степени определяет возможности дальнейшего развития традиций народного искусства в данной местности.

Научная новизна: центры народных художественных промыслов и деятельность отдельных мастеров чаще всего становятся объектами научных исследований искусствоведов, этнологов, краеведов, которые изучают историю развития центров, технологию изготовления и способы декорирования традиционных изделий, творческую деятельность народных умельцев. Реже центры народных художественных промыслов рассматриваются в качестве ресурсов культурно-познавательного туризма, вместе с тем в научных работах центры народных художественных промыслов почти не исследуются как производители аутентичных туристических сувениров.

Практическая значимость: приведенная в статье современная информация о действующих мастерах и предприятиях, занимающихся изготовлением уникальных изделий традиционного искусства, будет полезной для реализаторов туристической сувенирной продукции, субъектов туристической деятельности, органов государственной власти и местного самоуправления в сфере туризма.

Ключевые слова: индустрия туризма, товары туристического потребления, туристические сувениры, центры народных художественных промыслов.

УДК 911.3: 338.48:688.78

Orlova Maria Leonidovna,
Candidate of Geographic Sciences

Odessa National Academy of Food
Technologies, Odessa, Ukraine
e-mail: vassianovka@mail.ru

UKRAINIAN AUTHENTIC TRAVEL SOUVENIRS: PRODUCTION AND SALE

The objects of this study are centers of Ukrainian folk crafts as manufacturers of authentic travel souvenirs; *the aim* is the study of their geography and analysis of their production and creativity potential.

Research procedure: potential centers of folk crafts are evaluated on the following criteria: number of craftsmen, including well-known; functioning of specialized secondary and higher education institutions, where the learning of typical types of crafts for the region is provided; availability of factories producing traditional products.

Results: research of folk craft centers in Ukraine has revealed significant differences in both the territorial organization of centers and in their capacity, which largely determines the possibility of hereditary traditions of folk art in the area.

Scientific novelty: folk craft centers in Ukraine and the activities of individual folk artists often become objects of scientific research of art historians, anthropologists, ethnographers studying the history of the centers, manufacturing technology and traditional methods of decorating products, artistic activities of craftsmen. Crafts centers are rarely considered as resources of cultural tourism, but the centers of folk crafts are hardly investigated as producers of authentic tourist souvenirs in modern scientific works in the tourism sphere.

Practical importance: the article is provided the modern information about current craftsmen and companies involved in the production of unique items of traditional art that will be useful for sellers of tourist souvenirs, tourism subjects, state and local authorities in the field of tourism.

Keywords: tourism industry, tourism market products, travel souvenirs, folk crafts centers.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою туристичною індустрії виступають підприємства, що займаються виробництвом та реалізацією товарів туристичного попиту. До товарів туристичного попиту перш за все належать туристичні сувеніри. Термін *сувенір* походить від французького слова *souvenir* – спогад, пам'ять. У класичному розумінні, *сувенір* – це пам'ятний предмет, пов'язаний з перебуванням у тому чи іншому місці чи з якоюсь пам'ятною подією. Проте, з середини ХІХ ст. виник принципово новий вид сувенірів – *бізнес-сувеніри*, основною метою яких є нагадування про компанію (фірму, підприємство), її послуги чи продукцію. У зв'язку з цим виникла потреба розрізняти різні групи сувенірів за призначенням та ввести для них окремі найменування. Наразі правомірно говорити про функціонування окремої сувенірної індустрії, продукцію якої можна поділити на такі групи: святкові сувеніри, бізнес-сувеніри та туристичні сувеніри.

Туристичними сувенірами можуть бути різні предмети, що мають як лише декоративне так і декоративно-ужиткове призначення. Проте вони обов'язково повинні нести у своєму декоративному оформленні знакову інформацію, викликати стійкі асоціації з місцем, де ці предмети були придбані; з певним народом або країною. Усім зазначеним вимогам відповідають вироби народних художніх промислів, які по праву вважаються еталонами туристичних сувенірів [14]. Відповідно до закону України «Про народні художні промисли» термін «народний художній промисел» вживається у значенні творчої та виробничої діяльності, метою якої є створення художніх виробів декоративно-ужиткового призначення, що здійснюється на основі колективного освоєння і спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у певній місцевості в процесі творчої праці

майстрів народних художніх промислів. Під «осередком народного художнього промислу» розуміється територія, у межах якої історично склався і розвивається відповідно до самобутніх традицій народний художній промисел [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Осередки народних художніх промислів України та діяльність окремих майстрів народної творчості достатньо часто стають об'єктами наукових досліджень мистецтвознавців, етнологів, краєзнавців [2; 3; 4; 5; 8; 9; 16], які вивчають історію розвитку осередків, технологію виготовлення та способи декорування традиційних виробів, мистецьку діяльність народних умільців. Осередки художніх промислів також розглядають у якості ресурсів для розвитку культурно-пізнавального туризму [11], проте у сучасних вітчизняних наукових працях у сфері туризму осередки народних художніх промислів майже не досліджуються як виробники аутентичних туристичних сувенірів.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є вивчення географії осередків народних художніх промислів України як виробників аутентичної сувенірної продукції та аналіз їх виробничого та творчого потенціалу. Досягнення мети передбачає виконання наступних завдань:

- проаналізувати характерні особливості туристичних сувенірів;
- розглянути територіальну організацію осередків народних художніх промислів;
- дослідити творчий та виробничий потенціал даних осередків з використанням наступних критеріїв – кількість майстрів (у тому числі заслужених майстрів народної творчості України, лауреатів премій у сфері декоративно-ужиткового мистецтва), функціонування спеціалізованих середніх та вищих навчальних закладів, де здійснюється навчання характерним для осередку видам ремесел, наявність підприємств, що виготовляють традиційні вироби.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на активні процеси індустріалізації, що почалися у ХХ ст., заміну виробів ручного виготовлення промисловою продукцією на території України збереглася досить велика кількість осередків народних художніх промислів. Значна частка з них знаходиться в межах західних областей, що обумовлено особливостями природних умов і ресурсів (обмеженість земельних ресурсів, значний потенціал лісових ресурсів, гірський рельєф) та історико-етнографічних процесів. Для осередків народних художніх промислів даного регіону властива також велика різноманітність жанрів декоративно-ужиткового мистецтва, окремими з яких – ліжникарство, сирна пластика, мосяжництво, не займаються на решті території України. Внаслідок досить пізнього освоєння теренів Півдня України, специфіки залюднення населених пунктів більш-менш значимі осередки народних художніх промислів тут сформовані не були, хоча це зовсім не виключає діяльність окремих майстрів як у минулому так і у наш час.

До осередків народних художніх промислів *Закарпатської області* належить село *Іза Хустського району*, яке з кінця XIX ст. стало потужним центром лозоплетіння. Асортимент виробів дуже широкий – різноманітні за формою та призначенням кошики («феделкани», «гаті-кошар», «бомкало» та багато інших), дитячі іграшки, меблі, предмети інтер'єру. Реалізують вироблену продукцію майстри безпосередньо біля власних домівок [3].

Збереженням традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва відзначається *Рахівський район*, у етнічній структурі населення якого переважають гуцули. У населених пунктах району добре збереглися традиції вишивки, основним призначенням якої було і залишається оздоблення одягу. Розвитком ткацтва, особливо виготовленням килимових виробів, відзначаються села Кваси та Лазещина, виготовлення ліжників набуло поширення в селах Видричка, Богдан, Розтоки, Росішка, місті Рахові та інших населених пунктах. Традиції в'язання, зокрема і мереживних виробів, продовжують жителі сіл Росішка, Білин, Костилівка, Чорна Тиса, селищ міського типу Ясіня та Великий Бичків. Художньою обробкою дерева займаються майстри з смт Ясіня, мистецтвом коренепластики – коренерізи Мандзюк Марта, Юращук Юрій, Бойчук Микола, Михайло Мадярі та інші з смт Великий Бичків. Осередками з художньої обробки шкіри на Рахівщині є села Чорна Тиса та Лазещина [10].

Набуло розвитку на Закарпатті і гончарство. У селі Вільхівка *Іршавського району* наприкінці XIX на початку XX ст. працювали цілі династії гончарів (родини Газдиків, Ребриків, Галасів тощо). Населений пункт є батьківщиною заслуженого майстра народної творчості України, кераміста Михайла Івановича Галаса (1921-1993 р. ж.). Зараз у будинку майстра діє садиба-музей. Традиції вільхівського гончарства продовжує майстер Олександр Дворак, який керує гуртком «Декоративно-прикладного мистецтва» при Іршавському районному будинку дитячої творчості. Осередком гончарного мистецтва є село Тисобикень *Виноградівського району*, більшість жителів якого є угорцями. У селі Велика Добронь *Ужгородського району* проживає та працює заслужений майстер народної творчості, кераміст Ендре Гіді. Унікальні керамічні мініатюри та квіткові натюрморти виготовляє Стегура Наталія з *Ужгорода* – заслужений майстер народної творчості України [11].

У смт *Середнє Ужгородського району* створює різьблені картини та дерев'яні скульптури майстер з художньої обробки дерева Василь Сідак – заслужений майстер народної творчості України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка. Передає із покоління в покоління традиції народних художніх промислів населення *Перечинського району Закарпатської області*, яке належить до етнографічної групи бойків. Село Тур'я Ремети прославляє своїми роботами заслужений майстер народної творчості України, різьбяр Василь Шип. В усіх населених пунктах району

займаються художньою вишивкою, ткацтвом та в'язанням, різьбою по дереву – в селах Тур'я Бистра, Тур'я Пасіка, Новоселиця, Ворочово, лозоплетінням – у селах Дубриничі, Зарічево [16].

Одним з найбільших на Україні осередків народного мистецтва є місто *Косів Івано-Франківської області*, яке перш за все відоме завдяки кераміці. Традиційну косівську кераміку продовжують виготовляти такі умільці як Валентина Джуранюк (заслужений майстер народної творчості України), Уляна Шкром'юк (лауреат премії імені Катерини Білокур за визначні твори традиційного народного мистецтва), Оксана Бейсюк (заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії імені Катерини Білокур), Ірина Цвілик-Серьогіна (представниця відомої династії гончарів, заслужений майстер народної творчості України), Ігор та Христина Троці, Михайло (заслужений майстер народної творчості України) та Людмила Трушики, Роман та Людмила Якібчуки (лауреати премії імені Катерини Білокур 2011 р.). Юрій та Василь Стрипки, Василь та Радислав Швеці, Роман Мицкан відійшли від традицій та експериментують з формами, декором, фарбами. Асортимент гончарних виробів Косова у наш час значно розширився за рахунок речей для оформлення інтер'єрів (декоративна плитка, дзвоники, свічники тощо), раніше ж продукція була представлена передусім виробами для зберігання та споживання їжі. Збувають свої твори умільці у різний спосіб – шляхом продажу у власних крамницях, завдяки послугам посередників, під час різноманітних ярмарків, фестивалів, вернісажів та інших заходів [4; 9].

Іншими відомими центрами гончарства на території Івано-Франківської області були місто Коломия, смт Кути та село Пістинь. У Кутах та Пістині місцеві жителі перестали займатися гончарством. Коломийські традиції гончарства продовжують Надія та Марія Кахнікевич (заслужені майстри народної творчості України), Сергій Никоневич [4; 9].

Характерними видами декоративно-ужиткового мистецтва для села Річка *Косівського району* є художня обробка деревини; мосяжництво, яким займаються Іван Гинкалюк, Ілько Кіщук, Михайло Медвідчук та інші майстри; бондарство у поєднанні з художнім випалюванням, що стало спадкоємною професією для родини Грималюків. У селі діє музей-майстерня найвідомішого представника династії – заслуженого майстра народної творчості України, Івана Грималюка (1904-1989 р. ж.). Продовжуються у селі традиції художньої обробки шкіри (Теодор Мегединюк, Степан та Дмитро Пітеляки, Микола Медвідчук, Ілько Кіщук), виготовлення художніх виробів та іграшок з сиру. Село Космач належить до потужних осередків художньої вишивки та писанкарства. Збереглися у населеному пункті такі види народного мистецтва як бондарство, ткацтво, кушнірство, виготовлення музичних інструментів та виробів зі шкіри. У селі Яворів, передусім завдяки представникам родини Шкрібляків та родини Корпанюків, зародилося і розвивається мистецтво так званої

«сухої» різьби по дереву. У Яворові займаються виготовленням ліжників та писанкарством [4; 11].

Вищу освіту у сфері декоративно-прикладного мистецтва жителі Івано-Франківщини можуть здобути у Косівському інституті декоративно-прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв. Придбати вироби майстрів традиційного мистецтва можна на Косівському базарі (розташований на території приміського села Смодна), який працює два рази на тиждень – у четвер та суботу.

Львівська область здавна відома своїми мистецькими традиціями, зокрема виготовленням виробів з гутного скла – ваз, глечиків, декоративних тарелів, свічників. Розквіт школи львівського гутного скла на початку ХХІ ст. пов'язаний з іменем Андрія Бокотея – професора, заслуженого діяча мистецтв України, дійсного члена Академії мистецтв України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, ректора Львівської національної академії мистецтв. Виробництвом гутних виробів з кольорового скла ручного виготовлення, виробів з фігурного скла та іншої скляної продукції займається ТОВ «Галицьке скло» (Новий Яр Яворівського району). Знаними умільцями у царині народної вишивки на Львівщині є заслужені майстри народної творчості України Григорій Мазурак (м. Львів) та Лідія Кучма (м. Пустомити). У місті Глиняни Львівської області продовжуються традиції народного ткацтва та килимарства, у місті Яворів – різьби по дереву, виготовлення іграшок, декоративного розпису, вишивки та ткацтва. Село Гавареччина Золочівського району належить до відомих в Україні осередків гончарства, у якому майстри Іван Луковський, Богдан та Євген Бакусевичі, Володимир Гарбузинський, Володимир Сушанський займаються виготовленням так званої гаварецької чорнодимленої (чорнолощеної) кераміки [7; 11].

Визначним осередком вишивання є село Клембівка Ямпільського району. *Вінницької області*. Клембівська вишивка характеризується переважанням червоно-чорної кольорової гамми, складними геометричними орнаментами, із технік вишивання найбільш поширеною є низь. Однією з найвідоміших майстринь вишивки у селі Клембівка є Марія Савчинська, якій у 2009 р. було присвоєно звання «Заслужений майстер народної творчості України». Свій досвід і знання вона зуміла передати доньці Вікторії Заєць. Створюють традиційні вишивані вироби та навчають нові покоління вишивальниць майстрині Зоя Боднар та Марія Зарічна. У 2012 р. в Клембівці було відроджено фабрику української вишивки «Жіноча праця». Окрім села Клембівка, яскраво вираженими рисами художньої самобутності відзначалась вишивка у селах Стіна та Яланець Томашпільського району, Городківка Крижопільського району [5; 15]. Гончарний посуд на Вінничині виробляли у Барі, Бубнівці, Гайсині, Летичеві, Смотричі тощо. Одним із найвідоміших центрів народного гончарства регіону, що славиться глибокими традиціями, красою та своєрідним характером керамічних виробів, є село Бубнівка Гайсинського

району. Уславленими майстрами-гончарами були представники родини Герасименків, які жили і працювали в селі Бубнівці: батько Герасименко Агафон Якимович (1850-1925 р. ж.), син Герасименко Яким Агафонович (1888-1970 р. ж.), син Герасименко Яків Агафонович (1891-1963 р. ж.). 1988 року, у хаті, де жив і працював Яким (село Новоселівка), було відкрито Музей-садибу гончарного мистецтва братів Герасименків. Яким та Яків Герасименки передали свій досвід племінниці Фросині Міщенко (1926 р. н.), яка отримала звання заслуженого майстра народної творчості України та виплекала нову плеяду гончарів, серед яких Тетяна Шпак, Валентина Живко, Тетяна Дмитренко. При Бубнівській середній школі працює гурток художньої кераміки, яким керує директор музею братів Герасименків, заслужений майстер народної творчості України Тетяна Шпак. Учні навчаються виготовляти традиційні гончарні вироби: свищики у вигляді пташок та звірів, посуд тощо [2; 8].

Селище Опішня Зіньківського району *Полтавської області* є найвідомішим осередком українського гончарства, на території якого створено Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Музей репрезентує творчі здобутки гончарів усіх історико-етнографічних регіонів України і володіє найбільшою в Україні колекцією народної кераміки, чисельність якої становить понад 30 тис. одиниць. У Опішному діє єдиний в Україні освітній заклад, який надає початкову мистецьку освіту із образотворчого мистецтва та гончарства, – Державна спеціалізована художня школа-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні». Осередок представляють такі гончарі та малювальниці – заслужені майстри народної творчості України Василь Омеляненко (лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка), Михайло Китриш (лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка), Микола Пошивайло та Ганна Діденко; Олександр та Анатолій Шкурпели, Микола Варвинський, Олена Мороховець, Валентина та Іван Лобойченки, Дмитро і Любов Громові, Юрій Мирко, Лариса Чех, Ірина Мирко, Оксана Кальна, Світлана Мотрій та інші [11].

Всесвітньо відомими центром ткацтва, вишивки та килимарства є селище міського типу Решетилівка на *Полтавщині*. Решетилівська майстерня художніх промислів продовжує традиції заснованої в 1905 році зразково-показової ткацької майстерні, на базі якої пізніше функціонувала фабрика імені Клари Цеткін. Тут виготовляються унікальні килими-гобелени ручної роботи, знамениті полтавські-решетилівські рушники, національні жіночі й чоловічі сорочки з витонченою ручною вишивкою, плаhti, скатертини, покривала, доріжки, серветки та інші речі. У селищі працює Решетилівський художній професійний ліцей. У сучасний період традиційними ремеслами Решетилівки займаються майстри Надія Вакуленко, Ніна Іпатій, Євгеній Пілюгін, Петро Шевчук (мають звання «Заслужений майстер народної творчості України»), Альбіна Литвиненко, Василь Деркач, Олександр Бабенко, Сергій Вакуленко, Лариса Пілюгіна,

Ольга Пілюгіна, Наталія Дмитренко, Тетяна Москівець, Алла Кісь, Раїса Коляка [11].

Місто Кролевець є відомим осередком ткацтва, головним символом якого є рушники. Для кролевецького рушника характерне поєднання білого і червоного кольорів. Високою художньою цінністю та глибоким символічним змістом відрізняється орнамент рушників. З метою збереження традицій та розвитку кролевецького ткацтва, самореалізації майстрів у 2008 р. було утворене КП «Кролевецьке художнє ткацтво». Осередок продовжує своє існування завдяки майстриням Валентині Мироненко, Валентині Валовій, Валентині та Марії Гецевич, Євдокії Коноваленко, Олені Петровій, Ользі Борисенко, Раїсі Калмиковій, Людмилі Минтус, Валентині Савицькій, Тетяні Федосовій та іншим, окремі з яких навчають традиційному ремеслу і допомагають здобути професію ткачів ручного художнього ткацтва у ДПТНЗ «Кролевецьке вище професійне училище» [1].

Провідним жанром декоративно-ужиткового мистецтва стало ткацтво і для міста Богуслав *Київської області*. У 1945 р. і в Богуславі було створено художньо-промислому артіль «Перемога», яку пізніше було реорганізовано у Богуславську фабрику художніх виробів «Перемога». На фабриці виготовлялись тканини інтер'єрного та одягового призначення – вишукані в художньому розумінні перебірні тканини зі збільшеним або здрібнено-масштабним орнаментом, традиційними елементами яких були зірки, стовпчики, ромбики, решітки. Наразі у Богуславі діє невеличка майстерня художнього ручного ткацтва «Роксолана» (засоби виробництва складають вісім аутентичних ткацьких верстат), де працюють ткалі Лілія Тихоненко, Любов Сердюк, Олена Картишева та інші. Знаною представницею даного осередку є майстриня художнього ткацтва Валентина Ткач [6].

Потужним осередком народного ткацтва та вишивки на *Київщині* є місто Переяслав-Хмельницький, у якому функціонує ДП «Фабрика імені Б. Хмельницького» ВАТ «Укрхудожпром». Тут виготовляють вишиті та ткані жіночі, чоловічі, дитячі сорочки, рушники, скатертини, серветки, плахтові вироби, українські національні костюми тощо.

Місто Васильків *Київської області* відоме завдяки виготовленню майолікового посуду. Ще у 1928 р. гончарів міста об'єднала артіль «Керамік», на початку 1960-х почав функціонувати Васильківський майоліковий завод, а у 2005 р. на базі промислових приміщень заводу було створене ПП «Васильківська майоліка». До асортименту виробів підприємства входить близько шістдесяті найменувань керамічних виробів: тарілки, макітри, миски, глечики, куманці, кухлі та інші.

Селище міського типу Дігтярі Срібнянського району *Чернігівської області* належало до провідних українських осередків ткацтва, килимарства та вишивки, особливо розповсюдженим тут було виготовлення плахтових тканин. У радянську добу традиційні мистецтва

Дігтярів стали основою промислового виробництва на фабриці художніх виробів імені 8 Березня, проте у перехідний період підприємство припинило своє існування. Тоді як, створена у 1930 р. художньо-вишивальна артіль імені 8 Березня у Чернігові, в 1960 р. була реорганізована у виробничо-торгове підприємство «Ярославна», а у 1994 р. – в ПрАТ «ВТП художніх виробів «Ярославна». Основною продукцією даного підприємства є постільна білизна з художньою вишивкою, вишита столова білизна, обрядові рушники, український національний одяг [13].

Одним із значних осередків української народної культури, що славиться своєрідним мистецтвом декоративного розпису, є смт Петриківка Дніпропетровської області. У 1991 р. за сприяння Національної спілки художників України (НСХУ) майстри петриківського розпису об'єднавшись створили центр народного мистецтва «Петриківка». Колектив центру складається з чотирьох десятків майстрів петриківського розпису, серед яких двадцять членів НСХУ, п'ять заслужених майстрів народної творчості України. Основною метою діяльності центру є створення авторських художніх виробів ручної роботи у різноманітних матеріалах. Найбільше створюється виробів з дерева; оздоблюються петриківським розписом папір, полотно, кераміка, гутне скло, метал та інші матеріали; здійснюється виготовлення та розпис традиційних (скрині, мисники), а також сучасних меблів; виконуються розписи інтер'єрів та архітектурних об'єктів. Центр народного мистецтва «Петриківка» організовує екскурсії для дітей та дорослих, майстер-класи з петриківського розпису (в тому числі і виїзні), виставки [17].

У складі Петриківського будинку дитячої творчості з 2001 року діє гурток «Петриківський розпис», де традиційному мистецтву навчаються діти шкільного віку. Під час 8-ї сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО (2-7 грудня 2013 р.) було ухвалене рішення про внесення до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства українського об'єкту «Петриківський розпис – декоративно-орнаментальне малярство XIX-XXI ст.».

Висновки. Дослідження осередків народних художніх промислів України виявило значні відмінності як у територіальній організації осередків, так і у їх потужності, яка у значній мірі визначає можливості спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у даній місцевості. Найбільшими центрами гончарства на Україні є Опішня та Косів, у яких створенням керамічних виробів займається велика кількість майстрів, у тому числі носіїв звання «заслужений майстер народної творчості України», лауреатів національних премій у сфері декоративно-ужиткового мистецтва. У даних населених пунктах діють спеціалізовані навчальні заклади. Натомість, зупинився спадкоємний розвиток гончарства у Кутах та Пістині, на межі припинення існування знаходиться Гавареччина. Перспективи для збереження та подальшого розвитку мають такі осередки

художньої вишивки та ткацтва як Клембівка, Решетилівка та Кролевець, тоді як потенціал Дігтярів на даний час є повністю вичерпаним.

Значення туристичних сувенірів у туристичній індустрії не обмежується лише роллю товарів туристичного попиту. Виробництво та продаж туристичних сувенірів є засобом самозайнятості населення, особливо у сільській місцевості. Знання та навички, пов'язані з традиційними ремеслами є складовою духовної (нематеріальної) культури народу, тому народні художні промисли та їх осередки належать до ресурсів етнічного туризму. Крім того, аутентичні вироби народних художніх промислів, можуть виступати елементами брендів України, її регіонів або окремих населених пунктів. Прикладами можуть слугувати усталені вирази, які безпосередньо апелюють до певних місць, формують їх неповторний образ – «петриківський розпис», «косівська кераміка», «галицьке скло», «кролевецькі рушники» тощо. Саме тому, наведена у даному дослідженні актуальна інформація щодо діючих майстрів та підприємств, які займаються виробництвом унікальних виробів традиційного мистецтва, буде корисною для фірм-продавців туристичної сувенірної продукції, суб'єктів туристичної діяльності при організації екскурсій та майстер-класів, органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері туризму.

Список використаних джерел:

1. Вертіль, О. Кролевецькі рушники як українська доля / Олександр Вертіль // Урядовий кур'єр. – 2013. – 7 грудня. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/krolevecki-rushniki-yak-ukrayinska-dolya/>
2. Вольська, С. О. Окремі аспекти розвитку димленої кераміки Західного Поділля кінця XIX-XX століть / С. О. Вольська // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.18. – С. 296-301.
3. Гайова, Є. Лозоплетіння у селі Іза / Євгенія Гайова // Відлуння віків. – 2008. – № 1(9) – С. 43-46.
4. Гнатюк, М. Народне декоративно-прикладне мистецтво і ландшафт Гуцульщини та Покуття як джерело художньої творчості, розвитку і виховання учнів / Михайло Гнатюк // Гірська школа Українських Карпат. – Івано-Франківськ, 2013. – № 10. – С. 139-142.
5. Зузяк, Т. Особливості народної вишивки подільських сорочок кінця XIX – початку XX століть / Тетяна Зузяк // МІСТ : мистецтво, історія, сучасність, теорія. – К. : Фенікс, 2009. – Вип. 6. – С. 108-117.
6. Ляховець, В. «Роксолана»: із минулого в майбутнє / Вікторія Ляховець // Час Київщини. – 2013. – 08 жовтня. – Режим доступу: <http://chask.net/?p=20980>
7. Мельник, О. Код вічності з Гавареччини / Оксана Мельник // Урядовий кур'єр. – 2013. – 27 вересня. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/kod-vichnosti-z-gavarechchini/>
8. Мельничук, Л. Династія подільських гончарів – Якіма та Якова Герасименків / Лідія Мельничук // Етнічна історія народів Європи. – К. : УНІСЕРВ, 2001. – Вип. 8. – С. 41-46.
9. Метка, Л. Сучасний стан гончарства Гуцульщини та Покуття (за матеріалами керамологічної експедиції Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному) / Людмила Метка // Народна творчість та етнографія. – К., 2010. – № 6 (328) – С. 118-125.
10. Народні умільці Рахівщини / Рахівська районна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://rahiv-adm.org.ua/rahivschyna/kultura-i-mystetstvo/narodni-umiltsi-rahivschyny/>

11. Осередки народних промислів як об'єкти культурного туризму : оглядова довідка / матеріал підготувала Т. Л. Шлепакова. – 2010. – Вип. 12 / 5. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/237186>
12. Про народні художні промисли : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2547-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 41. – С. 199.
13. Строчинська, Ю. На фабриці художніх виробів оздоблюють вишивкою весільні сукні / Юлія Строчинська // Вісник Переяславщини. – 2014. – 21 липня. – Режим доступу: <http://visnik-press.com.ua/?p=17277>
14. Традиционные ремесла и сувенирная индустрия Новгородского региона / Руководитель проекта О. С. Соболева. – Великий Новгород, 2009. – 75 с.
15. Фабрика української вишивки «Жіноча праця» : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://klembivka.com.ua/ua/>
16. Ходанич, М. Осягнення традиційного народного мистецтва у творчості різьбара Василя Шипа / Михайло Ходанич // Науковий вісник Закарпатського художнього інституту. – Ужгород : Гражда, 2013. – С. 117-122.
17. Центр народного мистецтва «Петриківка» : офіційний сайт ЦНМ «Петриківка» / директор Андрій Пікуш. – Режим доступу: <http://petrykivka.jimdo.com/>

Список использованных источников:

1. Вертиль, А. Кролевецкие рушники как украинская судьба / Александр Вертиль // Правительственный курьер. – 2013. – 7 декабря. – Режим доступа: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/krolevecki-rushniki-yak-ukrayinska-dolya/>
2. Вольская, С. А. Отдельные аспекты развития дымленной керамики Западного Подолья конца XIX-XX веков / Научный вестник НЛТУ Украины. – Львов : РВВ НЛТУ Украины. – 2013. – Вып. 23.18. – С. 296-301.
3. Гайова, Е. Лозоплетение в селе Иза / Евгения Гайова // Отголосок веков. – 2008. – № 1(9) – С. 43-46.
4. Гнатюк, М. Народное декоративно-прикладное искусство и ландшафт Гуцульщины и Покутья как источник художественного творчества, развития и воспитания учеников / Михаил Гнатюк // Горная школа Украинских Карпат. – Ивано-Франковск, 2013. – № 10. – С. 139-142.
5. Зузяк, Т. Особенности народной вышивки подольских сорочек конца XIX – начала XX веков / Татьяна Зузяк // МОСТ : искусство, история, современность, теория. – К : Феникс, 2009. – Вып. 6. – С. 108-117.
6. Ляховец, В. «Роксолана»: из прошлого в будущее / Виктория Ляховец // Время Киевщины. – 2013. – 08 октября. – Режим доступа: <http://chask.net/?p=20980>
7. Мельник, О. Код вечности из Гавареччины / Оксана Мельник // Правительственный курьер. – 2013. – 27 сентября. – Режим доступа: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/kod-lichnosti-z-gavarechchini/>
8. Мельничук, Л. Династия подольских гончаров – Якима и Якова Герасименко / Лидия Мельничук // Этническая история народов Европы. – К. : УНИСЕРВ, 2001. – Вып. 8. – С. 41-46.
9. Меткая, Л. Современное состояние гончарства Гуцульщины и Покутья (по материалам керамολогической экспедиции Института керамологии – отделения Института народоуедения НАН Украины и Национального музея-заповедника украинского гончарства в Опишнем) / Людмила Меткая // Народное творчество и этнография. – К., 2010. – № 6 (328) – С. 118-125.
10. Народные умельцы Раховщины / Раховская районная государственная администрация. – Режим доступа: <http://rakhiv-adm.org.ua/rahivschyna/kultura-i-mystetstvo/narodni-umiltsi-rahivschyny/>
11. Центры народных художественных промыслов как объекты культурного туризма : обзорная справка / материал подготовила Т. Л. Шлепакова. – 2010. – Вип. 12 / 5. – Режим доступа: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/237186>

12. О народных художественных промыслах : Закон Украины от 21 июня 2001 г. № 2547-III // Ведомости Верховного Совета Украины. – 2001. – № 41.– С. 199.
13. Строчинская, Ю. На фабрике художественных изделий украшают вышивкой свадебные платья / Юлия Строчинская // Вестник Переяславщины. – 2014. – 21 июля. – Режим доступа: <http://visnik-press.com.ua/?p=17277>
14. Традиционные ремесла и сувенирная индустрия Новгородского региона / Руководитель проекта О. С. Соболева. – Великий Новгород, 2009. – 75 с.
15. Фабрика украинской вышивки «Женский труд» : официальный сайт. – Режим доступа: <http://klembivka.com.ua/ua/>
16. Ходанич, М. Постигание традиционного народного искусства в творчестве ризьбяр Василя Шипа / Михаил Ходанич // Научный вестник Закарпатского художественного института. – Ужгород : Гражда, 2013. – С. 117-122.
17. Центр народного творчества «Петриковка» : официальный сайт ЦНИ «Петриковка» / директор Андрей Пикущ. – Режим доступа: <http://petrykivka.jimdo.com/>

References:

1. Vertil, A. Krolevetski towels as Ukrainian fate / Oleksandr Vertil // The Governmental courier. – 2013. – December, 7. – Access mode: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/krolevecki-rushniki-yak-ukrayinska-dolya/>
2. Volska, S. A. Some aspects of Western Podillja black-polished ceramics development in the end of the XIX-XX century / S. A. Volska // Scientific herald of NFTU of Ukraine. – Lvov : RVV NFTU of Ukraine. – 2013. – Vol. 23.18. – P. 296-301.
3. Haiova, Y. Wickerwork from vine in the village of Isa / Yevhenia Haiova // Echo of centuries. – 2008. – № 1(9) – P. 43-46.
4. Hnatiuk, M. Decorative and applied arts and the landscape of Hutsul and Pokuttya as a source of artistic and aesthetic education of pupils / Mykhailo Hnatiuk // Mountain school of Ukrainian Carpathians. – Ivano-Frankivsk, 2013. – № 10. – P. 139-142.
5. Zuziak, T. Features of folk embroidery of the Podolsk shirts in the end of XIX-beginning of XX centuries / Tetiana Zuziak // MIST : art, history, contemporaneity, theory. – K. : Feniks, 2009. – Vol. 6. – P. 108-117.
6. Liakhovets, V. «Roksolana»: from the past to the future / Viktoria Liakhovets // The time of Kyivshchyna. . – 2013. – October, 08. – Access mode: <http://chask.net/?p=20980>
7. Melnyk, O. Code of eternity from Havarechchyna / Oksana Melnyk // The Governmental courier. – 2013. – September, 27. – Access mode: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/kod-vichnosti-z-gavarechchini/>
8. Melnychuk, L. Dynasty of Podillia potters – Yakyma and Yakova Herasymenko's / Lidiia Melnychuk // Ethnic history of people of Europe. – K. : UNISERV, 2001. – Vol. 8. – P. 41-46.
9. Metka, L. Modern Situation with Pottery of Hutsulshchyna and Pokuttia (According to Ceramological Expedition of the Ceramological Institute – a Branch of UNAS Ethnological Institute and National Culture Preserve of Ukrainian Pottery in Opishne) / Liudmyla Metka // Folk creation and ethnography. – K., 2010. – № 6 (328) – P. 118-125.
10. Folk craftsmens of Rakhovshchyna / Rakhivska district state administration. – Access mode: <http://rakhiv-adm.org.ua/rahivshchyna/kultura-i-mystetstvo/narodni-umiltsi-rahivshchyny/>
11. Centers of Ukrainian folk crafts as objects of cultural tourism : survey certificate / material had prepared by T. L. Shlepakova. – 2010. – Vol. 12 / 5. – Access mode: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/237186>
12. About folk arts crafts: The law of Ukraine from June the 21th 2001 y. № 2547-III // Information of Verkhovna Rada of Ukraine. – 2001. – № 41.– С. 199.
13. Strochynska, Y. The factory of arts wares is decorated the wedding dresses by embroidery / Yuliia Strochynska. // Herald of Pereiaslavshchyna. – 2014. – July, 21. – Access mode: <http://visnik-press.com.ua/?p=17277>
14. Traditional handicrafts and souvenir industry of Novgorod region / Leader of project O. S. Soboлева. – Velikii Novgorod, 2009. – 75 p.

15. Factory of Ukrainian embroidery «Womanish labour»: official site – Access mode: <http://klembivka.com.ua/ua/>
16. Khodanych, M. The conceiving of traditional folk art in the creative work of an engraver Vasyl Shyp / Mykhailo Khodanych // Scientific herald of Zakarpattia Art Institute. – Uzhgorod : Grazhda, 2013. – P. 117-122.
17. Centers of folk art «Petrykivka» : official site CFA «Petrykivka» / director Andrii Pikush – Access mode: <http://petrykivka.jimdo.com/>